

PÉNTEK IMRE (1942) Zalaegerszeg

PÉNTEK IMRE

Elégtétel egy mellőzött grafikusnak

Arató Antal: Perei Zoltán (1913–1992) –
Grafikák

Rég elmúlt a magyar grafika „aranykora”, a hatvanas–hetvenes évek, amikor olyan alkotók voltak jelen a képzőművészeti életben, mint Kondor Béla, Major János, Gyulai Líviusz, Würtz Ádám, Szemethy Imre, Vén Zoltán és nem utolsósorban Rékassy Csaba. A mai „gyakorlók” inkább a manipulatív eszközökhöz – mint a fotó, a film – folyamodnak, a klasszikus, hagyományos grafikai lapok készítéséhez nincs kedvük, s talán felkészültségük is hiányzik. Hisz ki ismeri már – gyakorlatban – a rézkarc, a linómetszet technikáját, a lágycsap elkészítését, a dúcok faragását? Nos, azért vannak igazi követők, akik csendben, árnyékban, de szívós kitartással dolgoznak azokkal a már elfeledett technikákkal, amikkel meglepve találkozunk itt-ott a kiállítótermekben. A hetvenes években felerősödtek a figurális tendenciák, amik kedveztek a hagyományos eljárásoknak, köztük a fotórealizmusnak, Méhes László, Fehér László, Somogyi Győző, Tóth Menyhért és mások munkái visszahozták az elfeledett időket.

Bárdosi József, aki egy kissé más szempontokból kívánta feldolgozni a hetvenes évek sokszínűségét, mint Csernus Tibor, Lakner László és Szabó Ákos művészete, akik elsősorban festők voltak, de a grafikát is művelték. Konkoly Gyula Párizsban készítette plakátjait, amikből festői tanulmányai is sokat merítettek. Tehát az anyag feldolgozása két irányban is elágazott, egyrészt a kimaradtak, a Nyugatra távozott alkotók, másrészt a klasszikus eszközökkel élők sem kaptak helyet az élbolyban.

Valóban, kellett egy kis elvetemültség, hogy a szakma hiányosságait valaki feltárja, kiegészítse. Kellott ehhez némi tájékozódás többek közt Hamvas Béla írásaiban, amelyek nemzetközi kitekintést is adtak, másrészt a megközelítés eredetiségét is biztosították. Tanguyról szóló tanulmányában írja: „A kép előterében alakzatok foglalnak helyet, az ember azokat néha érthetetlen célzatú műszereknek nézné, amelyek félig lények, talán moszatok, esetleg csak foszlányok, különös metamorfózis következtében biológiai jellegüket elveszítették, az élőlényt, a gépet és a geometriát egybeolvasztották.” Perei „vonassága” származhatott a japán metszetekből, amelynek tanulmányozására hónapokat fordított.

Amikor először láttam Perei „alakzatait”, az jutott eszembe – Hamvas nyomán –, hogy e fura lényzerű formációk mennyire karakteresek, mennyire egyedi jellegűek. S hogy ezek előbb voltak, mint a köznapi formák. És tartósabbak, és visszatérnek. Már emlegettem, hogy rajzossága mennyire kötődött a vonal és folt alkalmazásához... Azt hiszem, egyik eredeti vonása a grafikusnak, hogy a kettőt egyesíti; vonalai pázmaszerűek, míg foltjai elnyúlóak, hosszabbíthatóak. És ezek az előképek mindenütt meghatározók, lovas képeinél a megnyúlt formák, portréinál a semleges arckifejezések. Valamilyen minimális tárgyilagosságra törekedett, amely eltér a bábuszerű megjelenítéstől. Vonzotta az egyformaság, az ismétlődő alakzatok, a szerialitás, a sorozatok, amelyekben kiélhette odaadását a művészi megjelenítésnek.

Talán ennyiből is látszik, hogy egy különleges tehetségről, egy kivételes jelenségről van szó.

Ahogy az albumban olvasható, Molnár Aurél egy részletes interjút készített vele, a helykereséséről és az ürömi kertről. Ez a városszéli Paradicsom tökéletesen megfelelt a mesternek, ahol saját műhelyt is kialakított, de a szocreál intézményekbe mégsem sikerült beilleszkednie. Az ötvenes évek főiskolájára is kivételesen vették fel a grafika szakra, de egy affér következtében mégis festő szakon végzett. Nos, ha valaki 1950-ben jutott diplomához, nem lehetett könnyű helyzetben. Hiába „házalt” vele, saját stílusát nem sikerült „eladnia”. B. Supka Magdolna többször is írt róla, hogy teljesítményét előbbre sorolják, de nem sikerült neki (sem) a felfedezés, a rangsor korrekciója. De nézzük meg, mit írt az 1978-as kiállításáról a Csók István Galériában. Felhívja a figyelmet a művek „gondolati ízségére”, az a benyomásunk, hogy ősképeket vetít elénk, a primitívek, a naivok egy-

szerűségével találkozunk. S ez benne a meglepő: a mai bonyolultság ellentétét rajzolja meg, vési fába, és mi fogadók vagyunk arra az egyszerűsége és erőre, amit Perei munkái közvetítenek. Művei olykor a pásztorfaragványok egyszerűségére emlékeztetnek – engem főként Tőke Imre és Németh János alkotásaira –, az archaizálás természeti nyelvéen képes műveit beszéltetni. Így a fametszet lapjait a mítoszok mesevilágába tudja repíteni.

Egy másik, grafikáiról szóló írásában felhívja a figyelmet a fametszés ősi technikájára, arra, hogy tanulmányai során évekig Rembrandt és Goya hatása alatt dolgozott, s ahogy egyik interjújában mondja: a hatvanas években nyolc évet töltött Angliában, itt ért be, itt vált véglegessé az a stílus, amit sajátjának tekint. (A hatvanas években ért haza.) Eredetiségének legfőbb kifejezőeszköze a groteszk, a gondolkodó művészek sajátja. Perei „grafikai történeteit” meglepve figyeljük, amelyek leginkább a köznapi élet közvetlenségére emlékeztetnek. A „tömör átírás” (egyszerűsége és egyszerűsége) egyszerre megkap, és maradandó élményeket kelt.

Mások – mint Meday László – „a rajzok vén bolondját” látják benne, aki munkáinak talányosságára hívja fel a figyelmet, amikor írása végén Jónásra hivatkozik a prófétát kiköpő cettel.

Bár I. és II. díjakat is nyert különböző tárlatokon, a mellőzésből mégsem sikerült kitörnie.

Arató Antal teljességet kívánt nyújtani, ezért többévi szervezőmunkával egy vaskos albumot tett le az asztalra. Amiben lehet tallózni, válogatni és elmerülni.

Az első rész a korai időszakot idézi. Pár grafikai lapja érzékelteti, nem mindennapi tehetségről van szó (*Férfi lóval, Levétel a keresztről*, 1948). A szintén 1948-as *Madarak* éppen azt bizonyítja, a vonalasság és folthatás mennyire kezére állt már a kezdet kezdetén, Elbűvölőek angliai munkái, ahogy leírja, Shakespeare műveiből tanult angolul, de az ihletés elől sem akart kitérni. *Lear királya* egy merengő, révedező idős férfi, aki nem találja helyét, az író portréját is több változatban metszi fába, itt készülnek először magyar íróportréi, az azonosulás különböző időszakait idézve. Hajós képeit, mint a *Gálya* és a *Hajó*, szintén Angliában kezdi el. Láthatunk variációkat a fák sorozatból, s ennek egyik szép darabja az *Erdélyi táj*, amely akár gyerekkori emlék is lehet. Zsánerképei – mint a *Nő pávával*, *Szobasarok*, *Csendélet mézeskaláccsal* – vérbeli nyomatok, hangulatos, életteli alkotások. A mezőgazdasági munkák is megihlették, pásztorrajzai például igazi karakteres alkotások (*Juhász, Cím nélkül*), de ennek a témának maximális megfogalmazása a *Birkák*, amelyen a művész egymás fölébe rajzolta az állatokat. Az a bizonyos „drámai groteszk”, amelyről B. Supka oly sokszor ír, itt maximálisan érvényesül. Lovas képei hangsúlyos vonalakkal építkeznek, a ló és lovas egyaránt megnyúlnak a föld terhe alatt. Két ismerős zsánerfigura: a fazekas és a műgyűjtő. Mind a kettő eltéveszthetetlen, karakteres alak. A vasúti szerelvények sem maradnak ki a kollekciónak, és megjelennek a kertészkedés kedvesnek ítélt tevékenységei (*Virágzó fák, Cím nélkül*), a paraszti munkálkodás, köztük az *Őszi táj* szántóvetője, amely az emberi erőfeszítés apoteózisa. A mitikus megjelenítésig jut el a *Jónás a cethallal*, a cirkuszi *Akrobata* pedig a bámmész tömegnek mutatja be produkcióját. A víz mindig izgatta Perei fantáziáját: számos tavi, folyami képe készült. A vízben úszkáló halak a nádasok kedvelt lakói (*Halak*). A cirkuszi képeket vadászcenék követik, amelyeken főszereplők a különböző madarak (*Csendélet pávával*). Női portréin nincs jele a szépség kutatásának, a házimunkák különböző jeleneteit látjuk, semmi mást. A sok hangulatos csendélet közt valódi meglepetés a *Pisztolypárbaj*, amely az egymásra szegezett fegyverrel szemben álló figurákat mutatja be a halálfélelem delíriumában. Az ünnepkörök is megjelennek, köztük a *Három királyok*, több nézetben. A Lakatos Menyhért-illusztrációk jelzik: erre is alkalmas lett volna, ha kap megbízást. Elgondolkodtatók sorozatai, amelyeknek jellemzője a könyörtelen pontosság, alaposság. Akvarellvázatai is figyelemre méltóak: színes madarai, férfiportréi tehetségének rejtett oldalait mutatják.

Magyar írók sorozata a számára kedves írókat-költőket válogatta ki, a kastélyok képei elvesző értékeink számbavételei, az *Aradi vértanúk* sorozata pedig tisztelgés a hősök előtt. Ókori kirándulásai pedig az egykori Pannonia tárgyi kincsei közt válogatnak, de kedvvel idézi fel a provincia egykori lakóit is.

Albuma nemcsak ismereteket ad, hanem betekintést enged a műfajok, tematikák változatos körébe, a művész szellemi kalandozásaiba. Grafikánk egy korábban mellőzött, nem értékén mért alkotója kapott elégtételt az igényes szerkesztés, válogatás révén. Talán a hazai grafikai rangsor némi korrekciója jól szolgálja az ideális teljességet. (*Hermész Német–Magyar Kulturális Egyesület, 2022*)

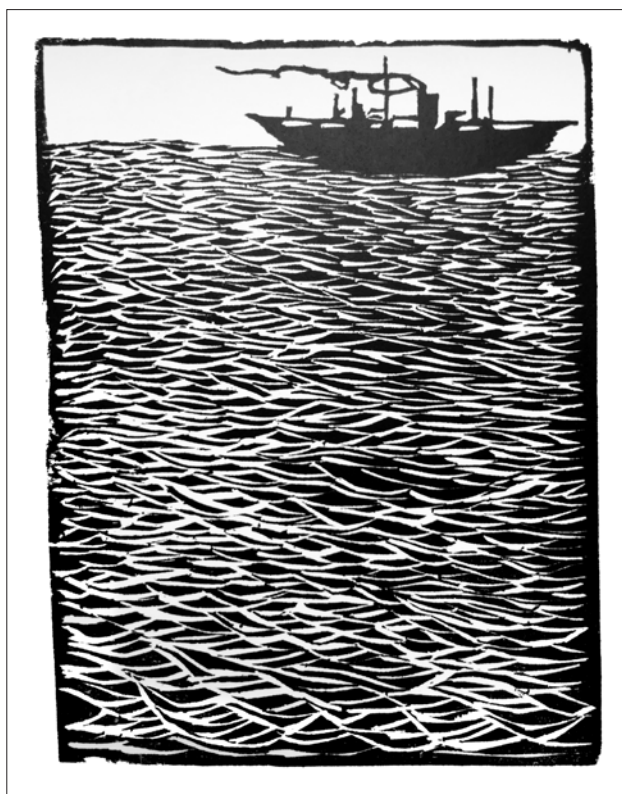
PEREI ZOLTÁN, Cím nélkül, 1968, lapdúc fametszet, 230x290 mm; Cirkuszi birkózók, 1978, lapdúc fametszet, 220x330 mm; Halász hálóval, (é. n.), lapdúc fametszet, 192x273 mm; Virágzó fák, (é. n.), linómetszet, 202x230 mm

PEREI ZOLTÁN, Madarak, 1974,
lapdúc fametszet, 310x240 mm

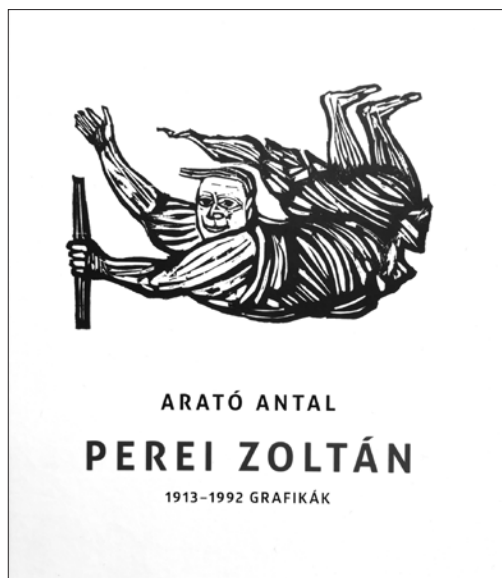
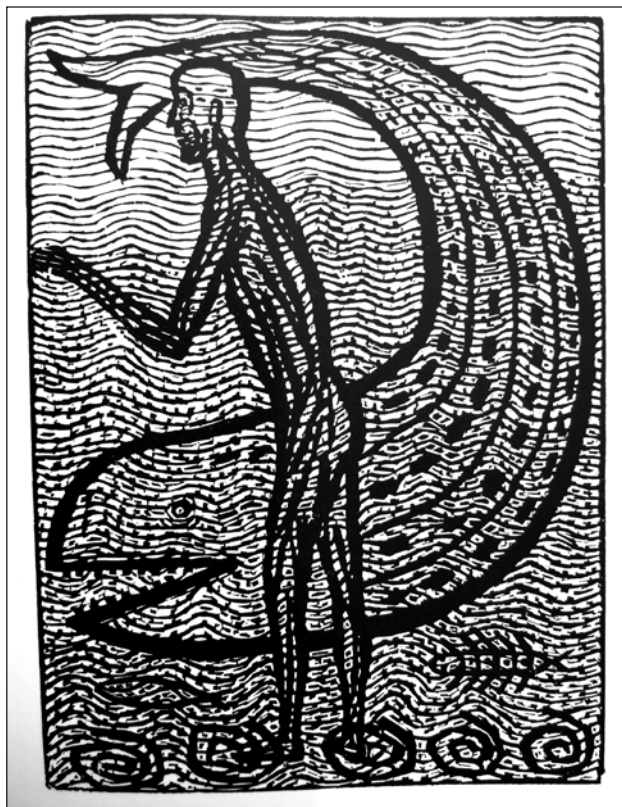
PEREI ZOLTÁN, Levétel a keresztről, 1948,
lapdúc fametszet, 295x210 mm

PEREI ZOLTÁN, Hajó, 1968,
lapdúc fametszet, 120x55 mm

PEREI ZOLTÁN, Jónás a cethallal, (é. n.),
lapdúc fametszet

PEREI ZOLTÁN, Gálya, 1962,
linómetszet, 238x144 mm